

Gdańsk, 24 maja 2023 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgra Daniela Pankowskiego

OCENA POZNAWCZA I PRZEKONANIA ZWIĄZANE Z CHOROBA I POZIOM ADAPTACJI DO ŻYCIA Z REUMATOIDALNYM ZAPALENIEM STAWÓW

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Pisuli

oraz promotora pomocniczego dra hab. Konrada Janowskiego

na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego

Doktorant swoją rozprawę poświęcił zagadnieniom niezwykle rzadko prezentowanym w literaturze, a odnoszącym się do roli oceny poznawczej i przekonań związanych z chorobą w kontekście adaptacji do życia z reumatoidalnym zapaleniem stawów.

Już samo podjęcie się tego zamierzenia zasługuje na uwagę, a ponieważ projekt badawczy zaprojektowany i zrealizowany przez mgra Daniela Pankowskiego jest „czymś więcej”, postaram się pokazać oryginalność zamierzeń badawczych oraz zwrócić uwagę na metodologiczne założenia pracy.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PRACY

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska ma postać cyklu czterech artykułów. Składają się na nią następujące prace:

1. Pankowski D, Wytrychiewicz-Pankowska K, Janowski K, Pisula E. (2022). The relationship between primary cognitive appraisals, illness beliefs, and adaptation to rheumatoid arthritis: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Psychosomatic Research*, 164, 111074. doi: 10.1016/j.jpsychores.2022.111074.

2. Pankowski, D., Wytrychiewicz-Pankowska, K., Pisula, E., Fal, A., (2022). General and Illness-specific Predictors of Adaptation to Chronic Illnesses: Cognitive Appraisals and Illness-related Beliefs. *Advances in Cognitive Psychology* 18 (2), 85-105. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-779105/v1>
3. Pankowski, D., Wytrychiewicz-Pankowska, K., Pisula, E., Fal, A., Kisiel, B., Kamińska, E., & Tłustochowicz, W. (2022). Age, Cognitive Factors, and Acceptance of Living with the Disease in Rheumatoid Arthritis: The Short-Term Perspective. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 3136. <https://doi.org/10.3390/ijerph19053136>
4. Pankowski, D., Wytrychiewicz-Pankowska, K., Pisula, E., Kisiel, B., Tłustochowicz, W. (2023) The role of cognitive appraisals and illness-related beliefs in adaptation to life with rheumatoid arthritis: variable- and person-centered approach. *Current Psychology* (2023). <https://doi.org/10.1007/s12144-023-04604-2>

We wszystkich publikacjach składających się na cykl dr mgr Daniel Pankowski pełni wiodącą rolę, każdorazowo opracowując koncepcję badań, współtworząc projekt badawczy, mając udział w gromadzeniu danych, analizując je od strony statystycznej, interpretując wyniki, a także przygotowując pierwsze wersje artykułów i pełniąc rolę autora korespondencyjnego. Stąd też indywidualny wkład badacza w opracowanie projektu badawczego i jego realizacji jest znaczący i pozwala na uznanie, że cykl artykułów może stanowić rozprawę doktorską.

Cykl spina starannie przygotowany autoreferat.

Tytuł pracy w pełni odpowiada treściom w niej zawartym, jest stylistycznie oraz metodologicznie prawidłowy, daje potencjalnemu czytelnikowi wskazówkę, jakiego obszaru eksploracji naukowej dotyczy dysertacja.

Wstęp dobrze wprowadza w problematykę pracy.

OCENA ROZPRAWY, REALIZACJI CELU BADAŃ I ORYGINALNEGO WKŁADU AUTORA

Celem niniejszego projektu badawczego (przedstawionym w oryginalnych artykułach badawczych) jest:

- 1) zebranie i usystematyzowanie wiedzy na temat związku pomiędzy przekonaniami związanymi z chorobą i oceną poznawczą wskaźnikami adaptacji do życia z reumatoidalnym zapaleniem stawów;
- 2) opis roli czynników socjodemograficznych przed klinicznych oraz ocen poznawczych i przekonań związanych z chorobą adaptacji do życia z reumatoidalnym zapaleniem

stawów, rozumianemu jako nasilenie objawów depresyjnych poziom akceptacji życia z chorobą;

2.1. określenie specyficznego wkładu ocen poznawczych i przekonań związanych z chorobą w wyjaśnianie negatywnych oraz pozytywnych wskaźników adaptacji do życia z RZS;

2.2. identyfikacja czynników socjodemograficznych, klinicznych i poznawczych, które w największym stopniu wyjaśniają poziom adaptacji do życia z chorobą, rozumianej jako nasilenie objawów depresyjnych oraz poziom akceptacji życia z grupą z chorobą w grupie osób deklarujących medyczną diagnozę RZS;

2.3. określenie charakteru związku pomiędzy wiekiem, czasem trwania choroby i poziomem akceptacji życia z chorobą u pacjentów z RZS;

2.4. określenie zależności jakie zachodzą pomiędzy przekonaniami na temat choroby i ocenami nadawanymi chorobie a poziomem akceptacji życia z chorobą.

- 3) porównanie roli ocen poznawczych oraz strategii radzenia sobie w przystosowaniu do życia z reumatoidalnym zapaleniem stawów, rozumianym jako nasilenie objawów depresyjnych oraz stopień akceptacji życia z chorobą;
- 4) określenie relacji zachodzących pomiędzy ocenami poznawczymi, wsparciem społecznym i nasileniem objawów lękowych u osób z RZS;
- 5) wyodrębnienie profili zróżnicowanych pod względem poziomu przekonań związanych z chorobą oraz porównanie ich pod kątem ocen poznawczych, zasobów społecznych (postrzeganego wsparcia społecznego) oraz poziomu lęku;
- 6) porównanie ocen nadawanych chorobie i przekonań na temat choroby pomiędzy osobami z diagnozą RZS oraz osobami z innymi problemami zdrowotnymi;
- 7) określenie stabilności przekonań związanych z chorobą oraz ocen poznawczych w perspektywie krótkoterminowej (1 tygodnia);
- 8) określenie czynników, które w największym stopniu tłumaczą zmiany poziomu akceptacji życia z RZS w perspektywie krótkoterminowej;
- 9) porównanie różnic w zakresie roli czynników socjodemograficznych i klinicznych, ocen poznawczych i przekonań związanych z chorobą wyjaśnianiu zmienności wskaźników adaptacji do życia z chorobą w różnych jednostkach chorobowych (RZS, choroby układu sercowo -naczyniowego i cukrzyca).

Doktorant swoje badania oparł na dobrze zweryfikowanych modelach teoretycznych: modelu radzenia sobie z chorobą Maesa, Leventhala i de Ridder oraz zdroworozsądkowym modelu choroby Leventhala. Jak podkreśla sam Autor, są to modele, które wskazują czynniki poznawcze: ocenę poznawczą oraz przekonania związane z chorobą jako kluczowe w przewidywaniu poziomu adaptacji.

Cele pracy zostały przez Badacza zrealizowane z wykorzystaniem różnorodnych metod badawczych, do których należą:

- Skala Akceptacji Życia Z Chorobą
- Inwentarz Depresji Becka
- Kwestionariusz Lęku Uogólnionego GAD- 7
- Skala Oceny Własnej Choroby
- Skala Przekonań Związanych z Chorobą
- Skala Wsparcia w Chorobie
- Kwestionariusz COPE

Znakomitym posunięciem Doktoranta było przygotowanie przeglądu systematycznego i metaanalizy dotyczącej związku pomiędzy ocenami poznawczymi i przekonaniem z chorobą a wybranymi wskaźnikami adaptacji do życia z reumatoidalnym zapaleniem stawów, tj. nasileniem objawów lękowych oraz represyjnych jakością życia oraz poziomem satysfakcji z życia i akceptacji z życia z chorobą.

Przegląd systematyczny został opracowany na podstawie zasad pisania protokołów PRISMA-P (Preferred Reporting Items for Systematic Review and Meta-Analysis Protocols) i został zarejestrowany w clinical trial registration. Przyszłościowo, warto rozważyć rejestrację w bazie PROSPERO (International Prospective Register of Ongoing Systematic Reviews), gdzie rejestruje się przeglądy, których wyniki mają związek ze zdrowiem, w tym jakością życia.

Ponadto Autor z zespołem przeprowadził metaanalizę, będącą dobrą strategią przeprowadzenia statystycznych analiz ilościowych, jeżeli badania w przeglądzie są podobne pod względem schematów badawczych, zawierają podobne zestawy zmiennych zależnych i raportują wyniki ilościowe (Petticrew, Roberts, 2006).

Mgr Pankowski przeprowadził analizy zgodnie z wymogami, przegląd systematyczny wraz z metaanalizą są poprawnie przeprowadzone, rzetelnie podsumowują dotychczasowy stan wiedzy, informując o lukach w literaturze i o potrzebie przeprowadzenia nowych badań.

Warto zauważyć, że systematyczne przeglądy pomagają wychodzić naprzeciw wyzwaniom aktualnie prężnie rozwijającego się podejścia do nauki opartego na dowodach, stwarzając możliwość uczestniczenia we współpracy środowisk naukowców z różnych krajów, którzy prowadzą badania w odniesieniu do tych samych zasad i metod.

Znikoma liczba opracowań dotyczących roli oceny poznawczej w kontekście adaptacji do życia z RZS i brak przeglądu systematycznego na ten temat potwierdziła konieczność opracowania przeglądu systematycznego, ale też konieczność prowadzenia dalszych badań z tym związanych.

Na przeprowadzenie badania uzyskano zgodę komisji etycznej wydziału psychologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz Akademii Ekonomiczno- Humanistycznej w Warszawie (warto podawać numery zgód, których ani w artykułach ani w autoreferacie nie zamieszczono).

Kolejne artykuły, to oryginalne prace badawcze, w których Badacz przedstawił wyniki badań własnych. Koncepcja zaplanowanych badań nie budzi zastrzeżeń formalnych, a z wielu względów jest ważna z poznawczego punktu widzenia.

W artykule nr 2. zajęto się określeniem poziomu specyficznego wkładu ocen poznawczych oraz przekonań związanych z chorobą, wyjaśnianiem wariacji wskaźników przystosowania do życia z RZS, podjęto też próbę zidentyfikowania najsilniejszych predyktorów nasilenia objawów depresyjnych oraz poziomu akceptacji życia z chorobą, jak również porównano oceny poznawcze i przekonania związane z chorobą pomiędzy osobami deklarujący diagnozę RZS i diagnozę innych chorób.

W dwóch badaniach uwzględnionych w artykule wzięło udział łącznie 505 osób, deklarujących posiadanie diagnozy medycznej jednej z następujących chorób: reumatoidalnego zapalenia stawów, astmy, cukrzycy, niedoczynności tarczycy, nadciśnienia tętniczego.

Z uwagi na stan pandemii badania przeprowadzono zdalnie z wykorzystaniem panelu badawczego Ariadna oraz z pomocą stowarzyszeń zajmujących się pomocą chorym z wybranymi chorobami przewlekłymi.

Brakuje mi informacji, dlaczego dokonano tego, a nie innego wyboru chorób (poza RZS). Wybór czasem sprawia wrażenie przypadkowego.

Jednakże przeprowadzone badania przyniosły ważne ustalenia, m.in. to, że pacjenci z analizowanym jednostkami chorobowymi różnili się w zakresie wskaźników adaptacji do życia z chorobą, choć Doktorant słusznie zauważa, że potwierdzenie tego stwierdzenia wymagałoby dalszej analizy w postaci oceny interakcji pomiędzy predyktorami w różnych jednostkach chorobowych. Ten wynik ma znaczenie praktyczne, wskazuje na konieczność indywidualizacji podejmowanych oddziaływań psychologicznych w zależności określonej diagnozy medycznej.

W kolejnym, 3. artykule skupiono się na ocenie związku pomiędzy wiekiem czasem trwania choroby oraz poziomem akceptacji, opisie zależności pomiędzy czynnikami poznawczymi oraz akceptacją życia z chorobą jak i stabilności ocen oraz przekonań w perspektywie krótkoterminowej. W badaniu wzięło udział 135 osób deklarujących posiadanie medycznie potwierdzonej diagnozy reumatoidalnego zapalenia stawu, cukrzycy oraz chorób układu sercowo naczyniowego.

Podobnie jak w badaniach przedstawionych w artykule numer 2 osoby badane wypełniały kwestionariusze online. Badania internetowe były jedynymi możliwymi do przeprowadzenia w czasie pandemii, jednakże mają one szereg minusów, a najważniejszym jest jedynie deklaracja istnienia bądź nie choroby, czego nie można potwierdzić w dokumentacji medycznej. Ponadto nie tylko samo rozpoznanie choroby wydaje się ważne, ale także stopień jej nasilenia (w przypadku RZS poza stopniem nasilenia związanego z aktywnością oraz postępem choroby, także stopień nasilenia czynnościowy) oraz niektóre parametry biochemiczne związane choćby ze wskaźnikami ostrej fazy RZS (wartość OB i przede wszystkim stężenie białka C-reaktywnego (CRP – C-reactive protein).

Uzyskane wyniki mogą stanowić cenne uzupełnienie analiz zawartych w artykule numer 2, wskazują między innymi, że przekonania wiążą się zarówno bezpośrednio jak i pośrednio (poprzez modyfikację ocen poznawczych) z poziomem akceptacji życia z chorobą. Badacze skupili się również na przekonaniach związanych z chorobą i ocenach poznawczych w 2 pomiarach wykonanych w odstępie jednego tygodnia. Uzyskane wyniki wskazują, iż przekonania dotyczące czasu trwania oraz wstydlivosti choroby, jak i ocena poznawcza choroby jako korzyści zmieniły się istotnie w ciągu tego czasu. W mojej ocenie okres jednego tygodnia jest zbyt krótki, by można było arbitralnie wskazywać na taki wynik, mogły na jego

uzyskanie wpływających czynniki niekontrolowane przez Badacza, jednakże Doktorant zdaje sobie z tego sprawę, proponując sprawdzenie stabilności analizowanych konstruktów w badaniach podłużnych z długim okresem follow - up.

Ważnym wynikiem uzyskanym w tej części badań był ten wskazujący, że im bardziej wzrosło postrzeganie choroby jako zagrożenia, tym bardziej wzrastał poziom akceptacji życia z chorobą, pogodzenie się z nią.

W ostatnim, 4. artykule w określono rolę ocen poznawczych oraz strategii radzenia sobie ze stresem choroby w adaptacji do życia z chorobą, a także opisano związki między ocenami poznawczymi postrzeganym wsparciem społecznym i nasileniem lęku. Dodatkowo wyodrębniono profile osób z RZS różniące się pod względem poziomu przekonań związanych z chorobą i następnie porównano je pod kątem ocen poznawczych, spostrzeganego wsparcia społecznego, poziomu odczuwanego lęku.

Dane do tego artykułu zostały zebrane zarówno stacjonarnie jak i online. Siłą tej części badań było włączenie do nich osób leczonych stacjonarnie, z medycznie potwierdzoną diagnozą RZS.

Bardzo ciekawie prezentują się 4 wyodrębnione profile zróżnicowane pod kątem poziomu przekonań związanych z chorobą, które nie różniły się pomiędzy sobą pod względem płci wieku czasu trwania choroby i liczby hospitalizacji. Porównanie profili wykazało istotne statystycznie efekty główne dla ocen poznawczych (strata, krzywda, korzyść, wyzwanie, zagrożenie) znaczenia choroby oraz spostrzeganego emocjonalnego wsparcia społecznego.

Zastosowano adekwatne do celów pracy analizy statystyczne, w tym zaawansowane.

Przeprowadzona dyskusja wskazuje na dużą interdyscyplinarną wiedzę Badacza, wnikliwość psychologiczną oraz umiejętność krytycznej analizy problemu. Jednocześnie uwidacznia się duża umiejętność analizy i syntezy.

Dysertacja mgra Pankowskiego wychodzi naprzeciw trudnym wyzwaniom. A ponieważ w takim ujęciu nie podejmowano dotąd żadnych badań jest pracą oryginalną, podejmującą istotną i nader aktualną problematykę, także z perspektywy dużego znaczenia społecznego.

Oceniając całościowo rozprawę doktorską pragnę w tym miejscu podkreślić jej mocne strony, czyli:

1. bardzo dobrze przygotowany przegląd systematyczny wraz z metaanalizą;
2. innowacyjny, oryginalny charakter badań, prawdopodobnie jako pierwsi na świecie autorzy ocenili związek pomiędzy oceną poznawczą a przekonaniem związanym z chorobą;
3. wagę podjętych problemów;
4. brak zastrzeżeń natury metodologicznej co do przeprowadzonych badań, które zostały zaplanowane, zrealizowane i zanalizowane bardzo starannie [poza celem 7 - określenia stabilności przekonań związanych z chorobą oraz ocen poznawczych w perspektywie krótkoterminowej, jednego tygodnia];
5. dotarcie do dużej, starannie wyselekcjonowanej liczby piśmiennictwa;
6. pokazanie bardzo wartościowych rezultatów;
7. przełożenie wyników na aplikacyjność.

Uzyskane przez Doktoranta wyniki, poddane badawczej analizie, wypełniają oczekiwania recenzenta odnośnie do kwalifikacji poznawczej i poziomu rozprawy naukowej, w tym wypadku doktorskiej, pozwalając na jej bardzo pozytywną ocenę.

Całość rozprawy, w tym dyskusja wyników, potwierdzają, że Doktorant posiada dużą wiedzę interdyscyplinarną, przede wszystkim psychologiczną, medyczną, pozwalającą na bardzo szczegółową analizę uzyskanych wyników, dowodzi krytycznego sposobu myślenia Autora. Pokazuje też, iż Badacz posiada dużą świadomość ograniczeń badań własnych, pokazuje też możliwe kierunki dalszych badań.

Rozprawa doktorska jest pracą oryginalną, w której Doktorant rozwiązuje postawiony problem w sposób, który potwierdza jej umiejętności do prowadzenia pracy naukowej.

Biorąc powyższe pod uwagę, **stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji dysertacja mgra Daniela Pankowskiego OCENA POZNAWCZA I PRZEKONANIA ZWIĄZANE Z CHOROBA A POZIOM ADAPTACJI DO ŻYCIA Z REUMATOIDALNYM ZAPALENIEM STAWÓW w pełni spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim, zgodnie z Ustawą o tytułach i stopniach naukowych.**

Mam więc zaszczyt przedstawić Radzie Dyscypliny Psychologia Uniwersytetu Warszawskiego wniosek o dopuszczenie mgra Daniela Pankowskiego do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Mariola Bidzan